

КРИЖАНОВСЬКА М. В.

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

КОНФЛІКТ ЯК ПОЗИТИВНИЙ ДИСКУРСОФОРМУВАЛЬНИЙ ФАКТОР В СІМЕЙНОМУ СПІЛКУВАННІ (на матеріалі сучасної італійської мови)

Статтю присвячено вивченню проблеми позитивного впливу конфліктної ситуації на формування сімейного дискурсивного простору. Гіпотезу проаналізовано крізь призму гендерних особливостей сімейної інтеракції в межах адресантно-адресатної конфігурації “чоловік-жінка”. Виділено два типи дискурсивної інтенції, а саме локальна та глобальна.

Отримані результати свідчать про те, що комунікативна асинхронія може мати позитивний вплив на формування сімейного дискурсивного простору за умови, що чоловік та жінка (або хоча б один з них) мають на меті формування спільного кооперативно маркованого сімейного дискурсивного простору.

Ключові слова: сімейний дискурс, гендерні особливості, комунікативна синхронія, адресантно-адресатна конфігурація, локальна дискурсивна інтенція, глобальна дискурсивна інтенція.

Данная статья посвящена изучению проблемы позитивного влияния конфликтной ситуации на формирование семейного дискурсивного пространства. Эта гипотеза анализируется сквозь призму гендерных особенностей семейной интеракции в рамках адресантно-адресатной конфигурации “муж-жена”. Выделено два типа дискурсивной интенции, а именно локальная и глобальная.

Полученные результаты свидетельствуют о том, что коммуникативная асинхрония может иметь позитивное влияние на формирование семейного дискурсивного пространства при условии, что женщина и мужчина (или хотя бы один из них) ставят перед собой цель формирования общего кооперативно маркированного семейного дискурсивного пространства.

Ключевые слова: семейный дискурс, гендерные особенности, коммуникативная синхрония, адресантно-адресатная конфигурация, локальная дискурсивная интенция, глобальная дискурсивная интенция.

The article deals with the problem of conflict's positive influence on the family discourse space's forming. The hypothesis is analyzed through the prism of gender peculiarities of family interaction within addressor-addressee configuration “husband-wife”. Two types of discourse intention – a local and a global – are given.

The results prove that the situation of communicative asynchrony can have a positive influence on the family discourse space's creation on condition that both male and female participants (or at least one of them) have the goal of cooperative common family discourse space's creation.

Key words: family discourse, gender peculiarities, communicative synchrony, addressor-addressee configuration, local discourse intention, global discourse intention.

Актуальність статті зумовлена потребою інтегрованого комунікативно-когнітивного дослідження впливу конфліктних ситуацій на формування сімейного дискурсивного простору.

Наукова новизна статті полягає в тому, що у ній вперше зроблено спробу визначення та дослідження позитивного впливу конфліктних ситуацій на динаміку сімейного спілкування.

Мета даної статті полягає у вивченні позитивного впливу конфлікту на посткомунікативні події та дискурсоформувальний потенціал конфлікту щодо сімейного дискурсу.

Наукові розвідки сьогодення, як правило, розглядають сам термін *конфлікт* як такий, що а пріорі має негативну семантику [1; 2; 3; 4]. Тобто, йдеться про таку інтеракцію, яка відбувається в негативному напрямі. Зокрема, конфлікт інтерпретується, як вербалізація макросеми “ЧУЖЕ” [5], зіткнення інтенцій, ідей та світобачень адресанта та адресата [5; 6; 7].

Динамічне спілкування в сім’ї, яке має свій постійний розвиток у часі передбачає, безсумнівно, формування в адресата та адресанта значного об’єму знань про ідіомарковані комунікативні реакції, улюблені теми, пріоритети, характерні тактики та стратегії, особливості аргументації, специфічні емоційні та комунікативні реакції на повідомлення.

На стадії знайомства адресант та адресат – за умови зацікавленості у продовженні спілкування – вербалізують факт формування спільного дискурсивного простору, яке, однак, не є стабільним. Причиною цього є свідоме та підсвідоме уникання потенційно конфліктних ситуацій, відсутність знань про особистість адресата, зокрема про характерні для нього риси комунікативної поведінки.

Спілкування на дошлюбному етапі в цілому носить виражене позитивне забарвлення, що вербалізується у мовленні адресанта за допомогою:

- компліментів: *Sei la più bella di tutte le donne che io ho mai incontrato! Lui è proprio irresistibile! Sei il mio sole ... la mia anima gemella che stavo cercando.*

- позитивної оцінки зовнішності, діяльності, ідей та уподобань адресата: *Sei davvero in gamba! Hai fatto bene ad accettare questa proposta. Sei riuscito meravigliosamente in quella impresa. Guarda, sono rimasta impressionata nel vedere il quadro che hai dipinto.*

Дошлюбна стадія інтеракції має, на наш погляд, характер **дотичності**, неглибокого проникнення індивідуальних дискурсивних просторів адресанта та адресата. Цьому сприяє періодичність

(непостійність) вербального спілкування, свідоме підкреслення в адресантно-адресатній конфігурації макросеми “СВОЄ” [8; 9; 10], наявність значних когнітивних лакун.

На нашу думку, в дошлюбний період відбувається своєрідна комунікативна гра, вербальною складовою якої компліменти, налаштованість на вербалізацію позитиву, причому як адресант, так і адресат виконують соціальноприйнятну позитивну гендерну роль: жінки підкреслюють такі фемінні якості, як ніжність, співчуття, ласкавість, здатність до емпатії, а чоловіки емпатизують маскулініні характеристики - силу, відповідальність, здатність захистити, тощо [11; 12].

Ситуація, однак, докорінним чином змінюється, коли сімейне спілкування отримує притаманні йому комунікативні риси, зокрема постійність, комунікативну ізольованість, тематичні обмеження (на перший план з часом виходять побутові теми, теми проблем здоров'я, виховання дітей, заробітку). Перші шлюбні конфлікти розвиваються за класичною схемою: різниця у вихованні, наявність відмінного комунікативного досвіду, зокрема досвіду вирішення конфліктів, зіткнення ціннісних пріоритетів та світобачення чоловіка та жінки викликає вербалізацію макросеми “ЧУЖЕ” [5:34–42, 149–162]. На етапі раннього шлюбу (до 5 років) відбувається інтенсивне заповнення інформаційних лакун, причому отримана інформація, як правило, не співпадає з інформацією, отриманою про адресата у дошлюбний період. Це, у свою чергу, провокує інтенсифікацію аксіологічного та аргументативного компоненту дискурсу [5:29–42] та постійну появу маркерів комунікативної асинхронії в адресантно-адресатній конфігурації.

Крім того, сам факт постійності спілкування між чоловіком та жінкою загострює на цій стадії гендерні комунікативні відмінності [7:72–93], що, у свою чергу, стає потужним конфліктогенним фактором.

Отже, ми вважаємо, що динамічні зміни дискурсивного простору сім'ї призводять до неминучої появи **конфліктної стадії створення спільного сімейного дискурсивного простору**, яка, по суті, співпадає зі стадією взаємопроникнення особистісних дискурсивних просторів адресанта та адресата та створенням спільного сімейного дискурсивного простору.

Як відомо, визначення вектору динаміки інтеракції – до комунікативної синхронії або комунікативної асинхронії – залежить від специфіки когнітивних процесів, в результаті яких отримана під час інтеракції нова інформація класифікується адресатом та маркується як “СВОЄ”, прийнятне, позитивне, або “ЧУЖЕ” – негативне, опозиційне, вороже [5].

У даній статті ми свідомо залишаємо осторонь негативний вплив конфлікту та розвиток комунікативних подій та стосунків подружжя, зосереджуючись на дослідженні можливого позитивного впливу конфлікту на формування сімейного дискурсу.

У сімейному дискурсі ми вважаємо за можливе виділити як мінімум два типи комунікативних інтенцій: локально-дискурсивну інтенцію та глобально-дискурсивну інтенцію.

Під **локальною дискурсивною інтенцією** ми розуміємо інтенцію адресанта, яка реалізується у кожний окремий момент інтеракції в одному з компонентів сімейного дискурсу: надання інформації, її оцінка, інтенція переконання та інтенція утримання ролі комунікативного лідера: *Volevo solo informarti della causa della mia assenza. Ma chi porta pantaloni in questa casa?! Posso finalmente dir la mia?! Stai zitta per piacere! Secondo me, è stato un terribile errore. Hai fatto una bella figura davanti a tutti i colleghi. Voglio avisarti che non torno prima delle undici di sera, devo finire un lavoro importante. Sei un tenerone, caro! Dai, vedi, non è ragionevole, non puoi farlo! Mi spacca la testa, mi potresti dare una mano, da sola non ci riesco!*

Під **глобальною дискурсивною інтенцією** ми розуміємо інтенцію адресанта зберегти або зруйнувати спільний сімейний дискурсивний простір, а, отже, вербалізувати досягнення / недосягнення ситуації глобальної комунікативної синхронії в адресантно-адресатній конфігурації.

Глобальна дискурсивна інтенція може бути **позитивною** (посткомунікативний ефект збереження спільного сімейного дискурсивного простору, вербалізація спрямування вектору інтеракції до комунікативної синхронії) та **негативною** (посткомунікативний ефект руйнування спільного сімейного дискурсивного простору, вербалізація спрямування вектору інтеракції до комунікативної асинхронії): *Comunque sia la situazione possiamo ricominciare, non è così? Chiuso il discorso, vattene! Mi hai tradito, hai tradito il nostro amore,*

sei un mascalzone! Sono delusa, ma cerco di perdonarti, abbiamo figli e voglio darti una possibilità.

На нашу думку, основним є наявність кооперативної глобальної дискурсивної інтенції, а саме бажання адресанта та адресата (або принаймні одного з них) зберегти спільний сімейний дискурсивний простір. За цієї умови вербалізація макросеми “ЧУЖЕ” на локально-дискурсивному рівні сприятиме заповненню когнітивних лакун та накопиченню комунікативного досвіду врегулювання конфліктних ситуацій в окремій сімейній адресантно-адресатній конфігурації. Конфлікт в адресантно-адресатній конфігурації, таким чином, отримуватиме позитивне значення, інтеракція буде завершуватись:

- вербалізацією макросеми “СВОЄ”: *Su questo sono d'accordo! D'accordo hai ragione, la penso come te!*

- підкресленням концепту “МИ” у мовленні подружжя: *Ma cosa dobbiamo fare? Ce la facciamo, vedrai!*

- відкладальною тактикою за умови неможливості остаточного вирішення конфлікту на даний час: *Dormiamoci sopra! Guarda, c'è tempo, ne parliamo domani! Ora non si decide nulla e non voglio litigare!*

- посиленням на прецедентну можливість вирішення конфлікту: *Ma abbiamo già passato un periodo difficile, un periodo di allontanamento due anni fa, siamo riusciti a cavarcela, a ricominciare;*

- підкресленням позитивної оцінки дій (в тому числі комунікативних) адресата: *Apprezzo tutto quello che hai fatto. Sei stato bravo;*

- сіленціальною тактикою вирішення конфлікту;

- вербалізацією емпатії по відношенню до адресата: *Ti capisco, o come ti capisco! Ti vedo stravolto, caro, cosa c'è? Perché questa faccia? Sei arrabbiato? Che ti prende?*

- кооперативно маркованою невербальною поведінкою (обійми, зменшення комунікативної дистанції між чоловіком та жінкою, відкрита комунікативна позиція);

- відмовою від Я – маркованих агресивно-асертивних висловлень: *Direi che ...*

- відмовою від лідерства: *Facciamo come vuoi tu. Come vuoi. Va bene, accetto.*

Вважаємо, що такий позитивний вплив конфлікту полягає в локалізації негативного комунікативного впливу ситуації комунікативної асинхронії на подальше формування сімейного дискурсивного простору. Вектор комунікації у такому випадку, природньо, тяжіє до комунікативної синхронії, що уможлиблює вирішення конфлікту у майбутньому та збереження гармонійних стосунків у сім'ї.

За даними спеціалістів – конфліктологів, вищеназваною стратегією трансформації конфлікту від його глобалізації (поширення) до локалізації, чоловік та жінка оволодівають лише із часом [6, 9, 10].

Необхідним є взаємне накопичення інформації про ідіостиль партнера щодо ведення конфлікту в сімейній адресантно-адресатній конфігурації, вироблення ефективних для даного подружжя кооперативно спрямованих стратегій вирішення конфлікту.

Висновки. У дошлюбний період, як правило, переважає емоційно-піднесена, позитивна, кооперативна тональність спілкування в адресантно-адресатній конфігурації “чоловік-жінка”.

Однак, конфлікт як форма спілкування, як прояв психологічного дисонансу, є невід’ємною складовою будь-якої інтеракції в межах сімейного дискурсивного простору. Вплив ситуації комунікативної асинхронії на формування сімейного дискурсивного простору може бути як позитивним, так і негативним.

Локалізація конфлікту сприяє пошуку консенсусу, відновленню ситуації комунікативної синхронії та збереженню спільного сімейного дискурсивного простору, в той час як глобалізація конфлікту призводить до дисгармонізації інтеракції, руйнування сімейного дискурсивного простору та створення ситуації посткомунікативної асинхронії.

Локалізація ситуації комунікативної асинхронії проявляється у вербалізації адресантом, адресатом (або одним з них) макросеми “СВОЄ”, підкресленням концепту “МИ”, використанням адресантом відкладальної та сіленціальної тактик спілкування, підкресленням позитивності аксіологічного компоненту дискурсу та позитивної оцінки особистості адресата, кооперативно-маркованою невербальною поведінкою, відмовою від агресивно-асертивних елементів мовленнєвої та невербальної поведінки, а також відмовою (іноді тимчасовою) від лідерства у даній комунікативній ситуації.

Перспективи подальших досліджень. Вважаємо, що перспективним є подальше дослідження специфіки формування сімейного дискурсивного простору, зокрема сімейно-специфічних стратегій та тактик в адресантно-адресатній конфігурації “чоловік-жінка” (пристосування, компліментарності, підкреслення гендерної ролі, збереження ієрархічності сімейного дискурсивного простору, використання сильних ідіоаргументів адресата тощо). Важливим є також дослідження когнітивної динаміки інтеракції з плином часу в окремій сімейній адресантно-адресатній конфігурації.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бардиер Г. Л.* Социальная психология толерантности : автореф. дис. на соискание науч. степени доктора психол. наук : спец. 19.00.15 “Социальная психология” / Галина Леонидовна Бардиер ; СПб. гос. ун-т. – СПб, 2007. – 45 с.
2. *Бігарі А. А.* Дискурс сучасної англомовної сім’ї : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Адріана Андріївна Бігарі ; Київськ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – К., 2006. – 21 с.
3. *Кравченко В. Л.* Роль опозиції “СВІЙ” – “ЧУЖИЙ” у концептуальній структурі євроінтеграційного дискурсу / В. Л. Кравченко // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : зб. наук. праць / відп. ред. Ніна Миколаївна Корбозерова. – К. : Логос, 2005. – № 6. – С. 146–152.
4. *Красных В. В.* “Свой” среди “чужих”: миф или реальность? / Виктория Владимировна Красных. – М. : Гнозис, 2003. – 375 с.
5. *Крижановська М. В.* Мовленнєві чинники формування дискурсивного простору телевізійного ток-шоу (на матеріалі сучасно італійської мови) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.05 / Марія Віталіївна Крижановська ; Київськ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – К., 2010. – 245 с.
6. *Лебедев В. В.* Стань счастливой: мужской взгляд на женские проблемы. – М. : Изд-во Московск. Патриархии Русской Православной Церкви, 2011. – 316 с.
7. *Пиз А.* Язык взаимоотношений мужчина и женщина (как научиться бесконфликтно обращаться с противоположным полом) / Алан Пиз, Барбара Пиз. – СПб. : Издат. дом Гутенберг, 2000. – 236 с.
8. *Грей Дж.* Мужчины – с Марса, женщины – с Венеры / Джон Грей // Межличностное общение. – СПб. : Питер, 2001. – С. 477–512.
9. *Гумеров П.* Он и она в поисках супружеского согласия / П. Гумеров. – М. : Изд-во православной патриархии, 2009. – 188 с.
10. *Гумеров П.* Семейные конфликты: профилактика и лечение (взгляд православного священника) / П. Гумеров. – М. : Основы православной культуры, 2010. – 200 с.
11. *Берн Ш.* Гендерная психология / Ш. Берн. – СПб. : Прайм-Еврознак ; М. : Олма-Пресс, 2001. – 318 с.
12. *Антология* гендерной теории : [сб. пер.] / сост. и коммент. Е. И. Гаповой, А. Р. Усмановой. – Минск : ПроPILEI, 2000. – 384 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

13. *De Vita Sharon.* Una famiglia per Molly / De Vita Sharon. – Milano : Harlequin Mondadori S.p.A., 2003. – 157 p.
14. *Ellison S.* Stella d’oro / Susan Ellison. – Milano : Harlequin Mondadori S.p.A., 1994. – 217 p.
15. *Ferrarella M.* Tre figli per uno scapolo / Marie Ferrarella. – Milano : Harlequin Mondadori S.p.A., 2003. – 158 p.
16. *Paul S.* Un angelo sulla terra / Sandra Paul. – Milano : Harlequin Mondadori S.p.A., 1997. – 152 p.
17. *RAI 1.* La vita in diretta. – 24.02.04.
18. *RAI 3.* Cominciamo bene. – 22.02.06.
19. *RAI 3.* Cominciamo bene. – 16.08.05.
19. *RAI 3.* Cominciamo bene. – 01.03.07.
20. *RAI 2.* Piazza Italia. – 23.04.04.
21. *RAI 1.* La vita in diretta. – 24.02.04.
22. *RAI 3.* Al posto tuo. – 18.02.05.
23. *RAI 3.* Al posto tuo. – 07.02.05.
24. *RAI 3.* Al posto tuo. – 13.04.06.
25. *RAI 3.* Al posto tuo. – 16.12.04.